

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEATRU ȘI FILM
ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEATRU ȘI FILM
DOMENIUL TEATRU ȘI ARTELE SPECTACOLULUI

**Folosirea „Exercițiilor spirituale” ale lui Sfântu Ignatiu de Loyola
în procesele de creație teatrală**

– TEZĂ DE DOCTORAT –
Rezumat

Conducător științific:

PROF. UNIV. DR. HABIL. ANDRÁS VISKY

Doctorand:

EMŐKE KEDVES

Cluj-Napoca

2025

Cuprins

Teza cercetării 6

1. Acuzațiile Părinților Bisericii împotriva teatrului. Începuturile teatrului nou 18

1.1. Introducere 18

1.2. Opiniile Părinților Bisericii despre teatru 20

1.3. Teatrul la periferie? 28

1.3.1. Actori martiri ca parte a propagandei religioase 30

1.3.2. Elemente dramatice în biserică. Primele exemple 32

1.4. Primele interpretări creștine ale teatrului păgân 36

2. Istoria teatrului școlar iezuit 41

2.1. Introducere 41

2.2. O scurtă istorie a teatrului iezuit 42

2.3. Influența *Ratio Studiorum* asupra teatrului școlar iezuit 56

2.4. Scopurile teatrului iezuit 59

2.4.1. Scopuri didactice și retorice 60

2.4.2. Educație morală și religioasă 60

2.4.3. Apărarea credinței catolice în fața religiei protestante 61

2.4.4. Funcția estetică și de divertisment 61

2.4.5. Crearea unei literaturi dramatice de calitate 62

2.5. Principalele genuri ale teatrului iezuit 63

2.6. Ocaziile de reprezentare a pieselor școlare iezuite 68

2.7. Materiale sursă 69

2.8. Scenă, decor, costume și recuzită 74

2.9. Actori amatori 78

2.10. Dramaturgi 80

2.11. Publicul 82

2.12. Muzică și dans 83

2.13. Teatrul școlar iezuit în Ungaria 86

2.14. Piese polemice 88

3. Exercițiile spirituale 91

3.1. Context istoric și formarea textului 93

3.2. Structură 95

3.2.1. Prima săptămână – Recunoașterea păcatului și experiența milei 95

3.2.2. A doua săptămână – Drumul deciziei și al urmării 97

3.2.3. A treia săptămână – Contemplarea lui Hristos suferind 98

3.2.4. A patra săptămână – Bucuria Învierii și plenitudinea iubirii divine 99

3.2.5. Dramaturgia interioară și sistemul de practici al rugăciunii ignațiene 100

3.3. Discernământul duhurilor 108

3.4. Pedagogia ignațiană 110

3.5. Exercițiile spirituale ignațiene astăzi 114

3.5.1. Exercițiile spirituale ale vieții cotidiene 115

3.5.2. Exercițiile spirituale ale zilelor lucrătoare 116

3.6. Roland Barthes și logoteza 118

3.6.1. Imagini 123

3.6.2. Structura textului 124

3.6.3. Segmentarea 127

3.6.4. Vidul 128

4. Creația teatrală și exercițiile spirituale ignațiene: paralele ale dăruirii de sine, atenției și producerii de sens 130

4.1. Munca actorului cu sine însuși 130

4.1.1. Atenție și prezență 131

4.1.2. Memorie afectivă 132

4.1.3. Formarea sensului în creație 133

4.1.4. Alienare sau aprofundare 134

4.1.5. Întâlnirea scopurilor actorului și ale rolului 140

4.1.6. Actor și meditație 143

4.1.7. Imaginația 146

4.1.8. Întrupare 148

4.1.9. Dezgolire 149

4.1.10. Rugăciunea formei și teatrul formei 151

4.1.11. Text și scenă	152
4.1.12. Munca actorului cu partenerii de creație	153
4.1.13. Munca actorului cu publicul	154
4.1.14. Tendințe și curente contemporane	155
4.1.15. <i>Contemplatio in actione</i>	156
4.1.16. Vocea personală	157
4.1.17. Concentrare	158
4.1.18. Îndrumător spiritual sau regizor	159
4.2. Teatrul ca acțiune ritualică	161
4.2.1. Conceptul de rit al lui Richard Schechner	164
4.2.2. Rasabox – visceral și medieval	166
4.2.3. Conceptul de rit al lui Jerzy Grotowski	167
4.2.4. Estetica și etica sărăciei	169
4.2.5. Teatrul ca joc liturgic	171
4.2.6. Dramă non-tragică	172
4.2.7. Concepție mistică	173
4.2.8. Scena nemișcată	174
4.2.9. Convorbiri cu Sheryl Sutton	175
4.2.10. Viziunea transcendentă a lui Pilinszky	175
4.2.11. În ce crede actorul?	178
4.2.12. Mistica nenorocirii	180
4.2.13. În câmpul deschis al literaturii	183
5. Creația ca exercițiu spiritual al vieții cotidiene	186
5.1. Exercițiile spirituale ca manual de îndrumare pentru actori?	187
5.2. Când ziua este pătrunsă de aura personajului	188
5.2.1. Deschiderea lumii magice a sălii de repetiții	189
5.2.2. Trecerea între conștient și subconștient	196
5.2.3. Responsabilitatea regizorului	197
5.2.4. Integrarea experiențelor actorului în concepția regizorală	200
5.2.5. Ridicarea din meditație	201
5.2.6. Învățarea deciziei în paralel cu procesul de repetiții	202

5.2.7. Gestionarea crizei	202
5.2.8. Relația dintre individ și grup	203
5.2.9. <i>Examenul</i> ca reflecție asupra procesului de repetiții	204
5.3. Experiențe de până acum	205
5.4. Scopul este un nou început	211
Bibliografie	213

Introducere

Profesia de regizor implică o combinație complexă de creativitate artistică, abilități de comunicare, leadership și sensibilitate psihologică. Regizorul coordonează întregul proces scenic, având responsabilitatea nu doar pentru produsul final, ci și pentru dinamica echipei. Succesul unui spectacol depinde de deciziile sale, care influențează atât trupa, cât și publicul. Cercetarea de față explorează posibilitatea integrării exercițiilor spirituale ale Sfântului Ignățiu de Loyola în practica teatrală, ca metodă de adâncire a procesului creativ și de cultivare a unei conștiințe artistice și umane.

Context istoric și teoretic

Relația dintre Biserică și teatru a fost mult timp marcată de tensiune. Părinții Bisericii au criticat teatrul antic pentru potențialul său de a stimula pasiuni și comportamente imorale. Totuși, în secolul al XVI-lea, odată cu dezvoltarea pedagogiei iezuite și a *Ratio Studiorum*, teatrul școlar a fost recunoscut ca instrument educativ și retoric. Dramele iezuite au devenit repede populare și au contribuit la evoluția teatrului european. În acest context, se conturează un paralelism între experiența spirituală și creația scenică.

Exercițiile spirituale ignațiene

Scrierea fundamentală a lui Ignățiu de Loyola, *Exercițiile spirituale*, oferă o metodă structurată pentru orientarea atenției, folosirea imaginației și reflectarea asupra propriei vieți. Practicantul este invitat să contemple scene evanghelice, să se implice activ în ele și să le trăiască prin simțuri și imagini interioare. Principiile de bază, *consolatio* și *desolatio*, descriu mișcările interioare care pot ghida discernământul. Repetiția zilnică și exercițiul introspectiv al *examen*-ului consolidează procesul de autocunoaștere și transformare.

Dincolo de scopul religios, metoda ignațiană reprezintă un cadru flexibil și profund, cu potențial de aplicare în procese creative artistice. Prin accentul pus pe libertatea personală, atenția la reacțiile emoționale și activarea imaginației, exercițiile pot fi reinterpretate ca instrumente teatrale.

Paralele între spiritualitate și teatru

Numeroși teoreticieni și practicieni teatrali au urmărit obiective similare cu exercițiile ignațiene. Stanislavski a explorat memoria emoțională și identificarea actorului cu rolul; Grotowski a dezvoltat „teatrul sărac”, centrat pe transformarea spirituală a actorului; Brecht a propus distanțarea critică; Perceval a căutat o formă de teatralitate meditativă. Toate aceste direcții reflectă preocuparea pentru interioritatea actorului și pentru potențialul teatrului de a deveni experiență existențială. Astfel, exercițiile ignațiene pot fi puse în dialog cu metodele teatrale moderne, nu pentru a le substitui, ci pentru a le completa și nuanța.

Metodologia cercetării

Analiza s-a bazat pe următoarea linie de gândire:

- Analiza și înțelegerea Exercițiilor spirituale. Deoarece lucrarea este fundamental religioasă și servește scopurilor spirituale, analiza teologică a fost inevitabilă. Aceasta a fost urmată de o înțelegere mai largă a lucrării din perspective psihologice, filosofice, istorice și literare, astfel încât aceste cunoștințe să poată constitui baza pentru lucrarea practică ulterioară, atunci când aceasta este scoasă din contextul teologic. Încercarea metodei în conformitate cu scopul său inițial a servit, de asemenea, la înțelegerea Exercițiilor Spirituale și la experimentarea modului în care acestea funcționează.
- Studierea vieții și operei Sfântului Ignățiu de Loyola, cercetarea celorlalte scrieri ale sale (de exemplu, Pelerinul, Jurnalul, corespondența, Constituțiile și Regulile suplimentare ale Societății lui Isus, Ratio Studiorum). Gândurile contemporanilor și ale colegilor săi din ordin despre Sfântul Ignățiu. Analiza epocii de către istorici și teologi. Istoria ordinului iezuit. Acestea m-au ajutat să înțeleg perioada, atmosfera și situația politică și religioasă în care au fost scrise Exercițiile spirituale.
- Dramele școlare iezuite au apărut practic în același timp cu Exercițiile spirituale. Sfântul Ignățiu însuși a sugerat ca scenele să fie jucate în școlile iezuite. Este adevărat că, la acea vreme, scopul era doar acela de a exersa elocvența în limba latină, dar în curând piesele de teatru ale școlilor iezuite au devenit atât de populare încât au căpătat importanță în istoria teatrului. Am considerat foarte important să analizez Ratio Studiorum, care a pus bazele teatrului școlar iezuit.
- În secolul al XVI-lea, autorii antici (păgâni) erau încă considerați opere nedorite de Biserica Catolică. Cu toate acestea, iezuiții i-au studiat și au încorporat concluziile lor în teoriile lor despre dramă. Deoarece Biserica creștină timpurie era cel mai puternic adversar al teatrului antic, m-a interesat modul

în care îl interpretaseră și care erau obiecțiile lor. Dar analiza discursurilor Părinților Bisericii a devenit mai mult decât o simplă cercetare literară; ea a aruncat lumină asupra numeroaselor moduri în care era interpretat teatrul, iar unele dintre comentariile lor sunt încă inspiratoare astăzi. Cele două prezentări istorice m-au ajutat foarte mult să înțeleg relația dintre Biserică și teatru, precum și contextul apariției teatrului școlar iezuit și modul în care acesta a devenit un produs cultural important al întregii Biserici Catolice.

- Căutarea legăturilor între Exercițiile spirituale și teatru (de exemplu, creația, călătoria spirituală, imaginația ca scenă interioară, reacțiile spirituale, utilizarea simțurilor în timpul descoperirii textului). A fost important să identific și să analizez acele domenii care nu fac parte în mod specific din exercițiile spirituale ale Sfântului Ignațiu, dar care sunt totuși impregnate de spiritul Exercițiilor spirituale.

- Sfântul Ignațiu oferă o soluție pentru a te goli de tine însuși în timpul rugăciunii, pentru a avansa spre purificarea interioară și pentru a găsi liniștea și pacea spirituală. Idei foarte similare se regăsesc în scrierile lui János Pilinszky și Simone Weil. Analiza acestora a fost importantă deoarece reflectau același lucru: tăcerea, suferința și vulnerabilitatea sunt spațiile în care Dumnezeu ne poate vorbi. Ideile lui Pilinszky și Weil au contribuit în mare măsură la demonstrarea tezei și au confirmat că ideea ignațiană veche de 500 de ani poate fi transpusă în alte contexte.

- Deoarece Exercițiile spirituale utilizează o abordare personală, non-rațională, m-a interesat modul în care profesioniștii din domeniul teatrului cu aceeași mentalitate au văzut și experimentat acest lucru. Acest lucru a dus la studiul regizorilor din secolul al XX-lea. Sfântul Ignațiu și anumite figuri din teoria teatrului modern – folosind un limbaj diferit – caută același lucru: cum să aducă oamenii într-o stare intensă, reflexivă, transformatoare. Scopul nu este doar estetic sau religios, ci existențial: oamenii ar trebui să fie prezenți, sensibili și capabili să se transcendă pe sine, fie într-un rol, fie în fața lui Dumnezeu. Faptul că nu numai experții teoreticieni, ci și regizorii de teatru au efectuat cercetări similare confirmă că metodele Exercițiilor spirituale pot fi utilizate în procesul creativ teatral. În același timp, m-a interesat modul în care Exercițiile Spirituale diferă de aceste teorii ale secolului XX.

- Am considerat că este important să le prezint ideile mele colegilor și colegilor creatori și să primesc feedback de la ei. Am analizat cât de receptivi erau la o metodă diferită de cea cu care erau obișnuiți, cât de mult rezonau cu o abordare mai spirituală și ce tip de personalitate ar respinge metoda și ar putea lucra doar într-un proces de încercare familiar. Aceste conversații nu au fost incluse în mod specific în teza de doctorat, deoarece nu erau ocazii structurate și consistente. La începutul cercetării,

obiectivul era de a crea o fază practică, dar în timpul procesului, mi-am dat seama că aceasta nu se încadra în structura tezei. Astfel, sesiunile practice nu au fost evaluate sistematic, dar au ajutat foarte mult la rafinarea metodei și la formularea concluziilor.

- Ultimul punct de pe listă este modul în care consider că integrarea Exercițiilor Spirituale în procesul creativ teatral este fezabilă, dar acest lucru a fost paralel cu celelalte cercetări pe tot parcursul lucrării. A existat o metodă specifică pe care am putut să o încerc în producțiile mele sau în pregătirea repetițiilor și cred că spiritul Exercițiilor Spirituale a pătruns în metodele mele de lucru.

Aplicații practice în sala de repetiții

Esența exercițiilor spirituale, orientarea atenției, activarea imaginației și munca profundă de conștientizare de sine se potrivesc perfect cu o atitudine regizorală care ridică nu numai întrebări estetice, ci și existențiale în timpul procesului creativ. Nu este scopul meu să încorporez direct conținut spiritual în procesul de lucru, dar sunt convins că aceste straturi sunt prezente în timpul procesului creativ. Dacă reușim să lucrăm cu ele în sala de repetiții, acest lucru se va reflecta în puterea spectacolului și va fi perceptibil și pentru public. Cu toate acestea, deoarece teatrul este un domeniu extrem de subiectiv, utilizarea exercițiilor spirituale nu este o metodă al cărei efect sau putere poate fi măsurată din partea publicului. Ca regizor, scopul meu este să examinez dacă se pot face paralele între modul în care liderul exercițiului spiritual însoțește practicantul spiritual și modul în care regizorul conduce procesul de repetiție și dirijează munca actorului sau a altor parteneri creativi. Deoarece lucrez în cadrul tradițional al unui teatru de piatră, exercițiile trebuie să funcționeze în cadrul unui sistem existent. Cred că este posibil să se desfășoare un proces de repetiții în cadrul unui teatru tradițional care nu se bazează pe ierarhia clasică regizor-actor, în care conceptul regizorului oferă actorului spațiu pentru a-și găsi propria voce, iar procesul de lucru nu constă în atribuirea de sarcini care trebuie îndeplinite.

După ce am definit cu precizie obiectivul nostru comun, consider că sarcina mea ca regizor este în primul rând aceea de a inspira echipa creativă, de a sintetiza ideile creative care apar în sala de repetiții și de a încorpora ideile actorilor în spectacol.

Una dintre metodele centrale ale Exercițiilor Spirituale este ca persoana care se roagă să-și imagineze scene din Evanghelie și să participe activ la ele. Acest tip de exercițiu imaginativ poate fi comparat cu o tehnică fundamentală a actoriei: metoda de a te pune în pielea altcuiva, de a te identifica

cu el și de a experimenta lucrurile ca și cum ar fi reale. Scopul metodei ignațiene este de a învăța și de a executa corect tehnica și de a o folosi în mod regulat în timpul repetițiilor. În timpul exercițiului, participantul nu numai că observă scena din exterior, ci o experimentează și cu trupul, sufletul și imaginația, la fel ca un actor. Această abordare poate fi extrem de inspiratoare, de exemplu, în faza de familiarizare cu textul, în timpul lucrului de improvizație sau în construirea și interpretarea personajelor. Acest exercițiu permite regizorului, actorului și altor membri ai echipei creative să se conecteze cu rolul, povestea și lumea spectacolului nu numai rațional, ci și prin simțuri și imagini interioare. Această metodă poate funcționa în spectacolele centrate pe text, în care textul trebuie înțeles și stăpânit cât mai profund posibil. În spectacolele în care un anumit text este adaptat pentru scenă, textul folosit ca punct de plecare poate fi dezvoltat și completat.

Sfântul Ignățiu acordă o atenție specială reacțiilor emoționale și spirituale ale persoanei care se roagă, motivelor care o animă și locului în care are loc schimbarea interioară. Acest lucru este cunoscut sub numele de discernământul spiritelor (*discretio spirituum*), o busolă internă care ne ajută să navigăm prin deciziile din credința și viața noastră de zi cu zi. Sfântul Ignățiu credea că două tipuri de mișcări spirituale alternează constant în suflet: *consolare* (*consolatio*) și *deolare* (*desolatio*). Folosind această busolă internă, creatorul poate simți în permanență în ce stare se află în timpul muncii sale teatrale. Simpla conștientizare a acestor mișcări poate influența comportamentul creativ și performanța. De exemplu, un actor poate deveni conștient de modul în care l-au afectat o anumită repetiție, textul, performanța partenerului său sau instrucțiunile regizorului. Această reflecție permite actorului să se concentreze nu numai asupra modelării externe a rolului, ci și să monitorizeze rolul și propriile mișcări interne.

Exercițiile de imaginație pot fi utile nu numai în dezvoltarea personajelor, ci și în crearea universului vizual și auditiv al unui spectacol. Vizualizarea sau imaginarea unei scene poate deschide noi perspective în activitatea de creație. În acest caz, imaginile teatrale nu se nasc din ceea ce vrem să vedem, ci din ceea ce simțim în interiorul nostru când ne imaginăm o anumită scenă. Această muncă sensibilă, introspectivă, este foarte similară cu abordarea meditativă utilizată în exercițiile spirituale. Cele mai importante aspecte ale exercițiilor spirituale includ liniștirea, concentrarea atenției, golirea minții și auto-reflecția. Toate acestea sunt factori care devin cruciale în timpul procesului de repetiții. Presiunea pe care data premierei o exercită asupra echipei creative este un factor complicat. Ca regizor, scopul meu este să distrag atenția actorilor de la data premierei (uneori copleșitoare) și de la problemele ridicate de constrângerile instituționale. Vreau să îi ghidez să descopere și să experimenteze bucuria

creației.

În timpul creării unui spectacol, energia din sala de repetiții este în continuă schimbare; aici este deosebit de important ca echipa să fie capabilă să se miște într-o singură direcție și să se concentreze asupra unui singur obiectiv. Controlul conștient al atenției, reflecția comună și includerea unor momente de liniște zilnice pot deveni chiar baza metodei de repetiție căutate. Practica de a revizui ziua la sfârșitul zilei (examen), recomandată de Sfântul Ignațiu, când practicantul reflectează asupra a ceea ce s-a întâmplat în interiorul său, poate fi un instrument util în repetiții.

În acest fel, actorul sau creatorul nu numai că evaluează repetiția la nivel tehnic, dar poate observa mai profund ce l-a emoționat, ce a provocat rezistență și unde se află legătura sa cu materialul scenic. Acest lucru sporește prezența, conștiința de sine creativă și inteligența emoțională. Susține nu numai intenția regizorului, ci și călătoria interioară a actorilor.

Din perspectiva cercetării, a fost important pentru mine să descopăr că iezuiții nu foloseau Exercițiile spirituale în pregătirea spectacolelor lor. Ei tratau predarea și administrarea exercițiilor spirituale separat. Nu am găsit nicio mențiune că ar fi folosit vreo metodă de rugăciune din exercițiile spirituale pentru a ajunge la anumite imagini sau soluții scenice. Pentru studenți, scrierea și învățarea textului, sau chiar apariția pe scenă, erau doar un mijloc de învățare.

În concluzie, munca teatrală este pentru mine atât o activitate practică, cât și una spirituală. Scopul meu nu este să dezvolt o nouă metodă de lucru pre-performativă, ci mai degrabă să cultiv un nou tip de atitudine regizorală și creativă în care elementele metodologice ale Exercițiilor Spirituale ale Sfântului Ignațiu sunt încorporate în mod natural în procesul de repetiție. Sunt convins că, dacă echipa creativă se cufundă în practici subconștiente, apoi devine conștientă de experiențele sale și le încorporează în spectacol, publicul va simți și el efectul.

În acest fel, teatrul poate deveni nu numai un eveniment estetic, ci și unul psihologic și comunitar, capabil să emoționeze, să provoace gândirea și să transforme.

În ultimii cinci sute de ani, mulți au recunoscut natura teatrală a Exercițiilor spirituale și le-au folosit ca inspirație în dezvoltarea propriilor metode de lucru. În această cercetare, m-am angajat să examinez metodele de rugăciune ignațiene și conceptele spirituale de bază și să le transfer în procesul creativ teatral. Fac acest lucru în primul rând cu scopul de a-mi dezvolta propria metodă creativă.

Structura tezei

Primele pagini ale tezei prezintă întrebările și ipotezele de bază ale cercetării doctorale și explică motivul pentru care aceste teme au fost incluse în teză. Primele două capitole discută relația dintre Biserică și teatru, în timp ce capitolele al treilea și al patrulea analizează metoda Exercițiilor spirituale și o compară cu teorii teatrale similare.

Primul capitol examinează manifestările anti-teatrale ale gândirii creștine timpurii, cu referire specială la criticile Părinților Bisericii, precum Tertulian, Hippolytus, Clement din Alexandria și autori ulteriori. Teatrul, ca formă artistică și comunitară, a jucat un rol central în cultura antică, dar în gândirea creștină era descris ca un pericol moral, o instituție care ispita oamenii să păcătuiască și era păgână. Textul se concentrează pe interpretările creștine care acuză teatrul că trezește dorințe fizice, promovează imoralitatea și este o formă de idolatrie. Analiza evidențiază modul în care Sfântul Augustin din Hippo s-a îndepărtat de schema de argumentare în mare parte similară a Părinților Bisericii, reușind să examineze în profunzime experiența catharsisului. În cartea sa *De doctrina Christiana*, Sfântul Augustin contrastează Sfintele Scripturi și teatrul dintr-o perspectivă semiotică.

Conceptul de teatru este transformat în operele lui Rabanus Maurus, Amalarius din Metz și Remigius Altissiodorensis: în loc de spectacol fizic, acesta capătă o semnificație simbolică, alegorică. Pe baza materialului sursă, este clar că criticile Părinților Bisericii reflectau principii teologice și antropologice mai profunde, deoarece imaginile, pasiunile și experiențele transmise de teatru purtau cu ele posibilitatea coruperii sufletului uman. Capitolul discută, de asemenea, modul în care legătura dintre teatru și liturghie poate fi descoperită în Biserica primară și modul în care s-a dezvoltat ulterior.

Al doilea capitol prezintă o relatare cuprinzătoare și detaliată, dar nu cronologică, a dezvoltării și apogeei teatrului școlar iezuit. Textul trece în revistă obiectivele pedagogice, religioase și retorice ale teatrului școlar iezuit. Deși nu într-o secțiune separată, textul se referă în mai multe rânduri la impactul mai larg al teatrului iezuit. Documentul de bază al pedagogiei iezuite, *Ratio Studiorum* (1599), care permite reprezentarea de piese de teatru, dar stabilește și restricții, joacă un rol important. Cealaltă carte analizată pe larg este o lucrare interesantă, dar mai puțin cunoscută, de literatură teatrală, *Dissertatio de actione scaenica*, scrisă de profesorul iezuit Franz Lang. Cartea, publicată în 1727, descrie postura corectă capitol cu capitol. Din aceasta se poate observa că teatrul școlar iezuit depășise simplele săli ale instituțiilor de învățământ și abordarea centrată pe text. Din acest motiv, o secțiune separată tratează tehnologia scenică și elementele vizuale. Există numeroase înregistrări din secolul al XVII-lea despre cât de multe sute de actori au participat la un spectacol public și despre modul în care

tripla serie de cerințe ale epocii baroce (deliciu, instruire, inspirație) și-a lăsat amprenta asupra secolului al XVIII-lea. Deși nu într-un capitol separat, textul se referă în mai multe puncte la impactul mai larg al teatrului iezuit. Aceste referințe oferă un context mai larg și valoros, arătând că teatrul școlar iezuit nu a fost un fenomen izolat, ci a influențat anumite direcții în dezvoltarea teatrului european.

Al treilea capitol prezintă Exercițiile spirituale ale Sfântului Ignățiu de Loyola (1524) și semnificația acestora. Bazată pe experiențele fondatorului ordinului iezuit, lucrarea are ca scop atingerea libertății interioare și recunoașterea și urmarea voinței divine. Această secțiune prezintă structura exercițiilor spirituale de patru săptămâni. În ceea ce privește metodologia teatrală, a fost deosebit de importantă analiza utilizării celor cinci simțuri, a exercițiilor de imaginație, a instrucțiunilor pentru direcționarea atenției și a conștientizării corpului. Textul explică de ce repetiția este unul dintre elementele centrale ale metodei (în fiecare zi se repetă o rugăciune, care rezumă experiențele de rugăciune ale zilei). În timpul examenului, sau al reculegii zilnice, individul trece în revistă evenimentele din afara momentelor de rugăciune într-un exercițiu de rugăciune de cincisprezece minute. Aici este analizată discernământul spiritelor (*discretio spirituum*) menționat anterior. Pedagogia ignațiană este prezentată printr-un studiu al modului în care ordinul a pus în practică tradițiile ignațiene în educație și activitățile de grup. Concluzia primei părți a capitolului este că Exercițiile spirituale nu sunt doar o practică religioasă, ci și o călătorie interioară universală care servește la aprofundarea cunoașterii de sine și a relației cu Dumnezeu.

A doua parte a capitolului discută teoriile lui Roland Barthes privind interpretarea textuală, în special conceptele de *tmesis* și *logotesis*. Este prezentată teoria lui Barthes, care discută relația dintre text și cititor, subliniind ideea că procesul de formare a sensului este dinamic și subiectiv. Această creare personală de sens este importantă din perspectiva cercetării. Barthes scoate în evidență Exercițiile spirituale din contextul lor teologic și creează logoteza. În interpretarea sa, Exercițiile spirituale nu sunt doar o practică religioasă, ci un model universal de organizare și interpretare a textului, în care limbajul, corpul și percepția modelează împreună experiența umană. Pe baza acestei teorii, capitolul concluzionează că metoda Sfântului Ignățiu este relevantă nu numai din punct de vedere teologic, ci și din punct de vedere teatral și creativ. Barthes subliniază că afazia apare în timpul exercițiilor spirituale, iar puterea susținătoare a structurii ajută la depășirea acestei condiții. Și aici devine evident efectul pozitiv al spațiului și timpului de retragere asupra proceselor spirituale și creative. Compararea lecturii lui Barthes cu practicile ignatiene ne permite să regândim structura

internă a creației, a cunoașterii de sine și a medierii. Toate acestea sunt relevante nu numai la nivel teoretic, ci și din punct de vedere practic, în ceea ce privește procesele creative și repetițiile teatrale. Al patrulea capitol examinează modul în care procesul creativ teatral poate fi legat de practicile spirituale și ce paralele și diferențe pot fi găsite între activitățile spirituale și artistice. Se menționează faptul că atât practicanții spirituali, cât și actorii și regizorii depun un efort interior semnificativ asupra lor înșiși, reflectând asupra propriilor vieți, și prin aceasta se apropie de sarcina lor creativă sau se îndreaptă către Dumnezeu. Acest capitol analizează metode teatrale similare cu contemplarea Sfântului Ignatie. Teoreticienii și practicienii examinați includ Konstantin Sergeyevich Stanislavsky, Jerzy Grotowski, Bertolt Brecht, E. Meyerhold, Richard Schechner, Luk Percefal, János Pilinszky și Simone Weil. Cercetarea se concentrează pe formarea actorilor și pe metodele creative care pun accentul pe descoperirea empirică, senzorială, mai degrabă decât pe gândirea rațională, analitică. Efectul de alienare rațională al lui Brecht (*Verfremdungseffekt*) este prezentat ca un contrapunct al cercetării. Textul compară metodele lui Declan Donnellan și Ivana Chubbuck. Deoarece meditația va face parte din activitatea practică, va fi prezentată cercetarea lui Kevin Page din 2018, care a examinat măsura în care meditația este utilizată în formarea actorilor.

Punctul central al capitolului este juxtapunerea ideilor lui Stanislavski cu cele ale Sfântului Ignățiu. Un aspect important este problema memoriei emoționale, care apare atât în metoda lui Stanislavski, cât și în cea a Sfântului Ignățiu. Cercetarea examinează, de asemenea, posibilitățile unei întâlniri profunde și personale cu textul, în care, cu ajutorul exercițiilor de imaginație ignatiene, actorul lucrează cu lumea sa interioară și cu amintirile emoționale, ceea ce poate duce la semnificații noi și proaspete în întâlnirea dintre actor și text. Acest lucru deschide posibilitatea aplicării elementelor teatrului post-dramatic, unde accentul nu se pune pe narațiunile clasice, ci pe imagini și stări interioare.

Următorul subiect al studiului este analiza conceptului de ritual într-un context teatral și cultural. Acest subcapitol examinează natura și funcția ritualurilor din perspectiva mai multor discipline (psihologie, antropologie, etnografie, studii religioase, studii teatrale). Sunt analizate teoriile rituale ale lui Wolfgang Braungart, Arnold van Gennep, Victor Turner, Richard Schechner și Jerzy Grotowski. Caracteristica principală a rasabox-ului lui Schechner este expresia viscerală și excluderea gândirii, a cărei esență poate fi comparată cu utilizarea teatrală a metodei ignatiene. Ultima parte a capitolului tratează imaginația creativă a lui János Pilinszky și conceptul de estetică evanghelică, care interpretează procesul creativ nu ca o autoexprimare de sine stătătoare, ci ca o legătură cu realitatea transcendentă. Potrivit lui Pilinszky și Simone Weil, creația artistică este un act de

întoarcere către Dumnezeu, în care imaginația joacă un rol pasiv, receptiv, mai degrabă decât unul activ, creativ, deschizându-se către adevăruri superioare.

Al cincilea capitol explorează modul în care metodele exercițiilor spirituale ale Sfântului Ignățiu de Loyola pot fi aplicate în munca actorilor și regizorilor. Este important de menționat că acest capitol nu are un ton științific, deoarece se bazează pe o bogată experiență, observații și idei personale. Ca atare, este adesea scris la persoana întâi singular. Textul explorează modul în care tehnicile ignatiene îi ajută pe actori în dezvoltarea personajelor, aprofundarea prezenței lor scenice și navigarea între conștient și subconștient. Sunt analizate subiecte precum începutul repetițiilor, utilizarea exercițiilor de imaginație, meditația asupra textului și imaginii și reflecția asupra procesului de repetiție. Sala de repetiții este evidențiată ca un spațiu pentru experiențe spirituale. O parte importantă a capitolului este prezentarea operei lui Luc Perceval, deoarece obiectivele prezentei cercetări sunt foarte similare cu metodele de lucru ale lui Perceval.

Prin meditație și exerciții de imaginație, creatorii pot aprofunda liniștea interioară și concentrarea. Unele dintre ideile cuprinse în această secțiune includ: metoda ignațiană poate ajuta la gestionarea diverselor crize creative sau conflicte care apar în timpul procesului de repetiție; abordarea ignațiană și examenul pot ajuta la luarea de decizii conștiente și subliniază importanța angajamentului. Acest capitol ilustrează, de asemenea, că utilizarea metodelor de rugăciune ignatiene este o metodă teatrală posibilă, în care, ca rezultat al golirii complete, conținutul care emerge din memoria emoțională sau din subconștient poate oferi actorului formă, direcție și idei în legătură cu rolul care trebuie conturat.

Capitolul ilustrează modul în care structura personalizată a Exercițiilor spirituale ajută creatorul, deoarece aici se găsește cea mai mare similitudine între regie și conducerea exercițiilor spirituale. De exemplu, regizorul poate determina cu precizie cursul spectacolului prin interpretarea textului, portretizarea personajelor, scenografia și structura situațiilor scenice și a secvențelor de acțiuni scenice. Cu toate acestea, regizorul joacă doar un rol secundar în modul în care actorul navighează pe această cale precis pavată. Textul explică de ce acest lucru poate fi considerat libertate personală și cum actorul are libertate de mișcare personală.

Concluzii

Teatrul și exercițiile spirituale împărtășesc un scop comun: transformarea ființei umane prin întâlnirea cu propriile limite și prin deschiderea spre transcendent. Încorporarea principiilor ignatiene în repetițiile teatrale nu constituie o metodă fixă, ci o atitudine creativă orientată spre reflecție, libertate și profunzime.

Astfel, teatrul devine mai mult decât un act artistic: el se constituie ca un eveniment existențial și comunitar, capabil să inspire schimbare interioară și să provoace gândirea. Cercetarea demonstrează că moștenirea spirituală a lui Ignățiu de Loyola are relevanță nu doar religioasă, ci și artistică și pedagogică, oferind un cadru fertil pentru creația teatrală contemporană. Concluzia sa este că, dacă regizorul a trasat cu atenție calea în modul descris mai sus, atunci actorul poate da viață personajului său în siguranță și libertate.

Această teză de doctorat nu are ca scop dezvoltarea unei alte tehnici de actorie pre-performativă. Ea caută o cale practică care să răspundă dificultăților creative ale actorilor contemporani. Scopul este de a utiliza practicile ignatiene într-un mod util în crearea unui spectacol. Calea ignatiană poate fi viabilă în regia actorilor, chiar dacă aceștia nu sunt familiarizați cu ea. Dacă regizorul pregătește sarcina în mod corespunzător, actorul o poate învăța și utiliza cu ușurință. Prin urmare, în această teză, nu numai că explorez un patrimoniu spiritual, ci și caut răspunsuri contemporane la unele întrebări relevante pentru mine privind libertatea umană, credința, luarea deciziilor și responsabilitatea comunității.

Bibliografie

ÁCS Piroska, szerk. *Festett egek. A jezsuita iskoladráma és a színpadi világ.* Budapest: Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet – Corvina Kiadó, 2011.

„Államvallás.” *A magyar nyelv értelmező szótára.* Akadémiai Kiadó. Arcanum Digitális Tudománytár. Hozzáférés: 2025. április 23. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/a-a-1BFAF/allamvallas-1D1EC/?list=eyJmaWx0ZXJzIjoeyJNVSI6IFsiTkZPX0xFWF9MZUhpa29ub2tfMUJFOEIiXX0sICJxdWVyeS16ICJcdTAwZTFsbGFtdmFsbFcx1MDBlMXMifQ>

„Allegória”. *A magyar nyelv értelmező szótára.* Arcanum. Hozzáférés: 2025. április 28. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/a-a-1BFAF/allegoria-1D313/>.

„Anagógia.” *Magyar Katolikus Lexikon.* Hozzáférés: 2025. április 28. <https://lexikon.katolikus.hu/A/anag%C3%B3gia.html>

ARANYSZÁJÚ SZENT JÁNOS, „A színház veszedelmei.” In *Az egyházatyák szentbeszédeiből I.*, szerkesztette és fordította Nádasdy Alfons, 226–237. Budapest: Szent István-Társulat, 1944.

BALME, Christopher B., *The Cambridge Introduction to Theatre Studies.* Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

BARISH, Jonas A., *The Antitheatrical Prejudice.* Berkeley: University of California Press, 1981.

BARTHES, Roland. „A szerző halála.” In *A szöveg öröme*, fordította BABARCZY Eszter, 50–55. Budapest: Osiris Kiadó, 1996.

BARTHES, Roland, *Sade, Fourier, Loyola.* Ford. ÁDÁM Péter és ROMHÁNYI TÖRÖK Gábor. Budapest: Osiris, 2001.

BARTÓK Tibor, *Az ignáci lelkeség forrásai*. Hozzáférés: 2025.03.10, <https://www.tavlatok.hu/net/PDF-ek/Bartók%20Tibor%20SJ%20Az%20ignáci%20lelkeség%20forrásai.pdf>

BÉNYEI Adrienn, „Ignác, a lelkek lovagja.” *Magyar Nemzet*, 2022. június 1.

BODÓ Márta, *Egyház és színház*. Kolozsvár: Verbum, 2012.

BOYSSE, Ernest, *Le théâtre des Jésuites*. Paris: Henri Vaton, 1880.

BRAUNGART, Wolfgang. „Ritual and Aesthetic Presentivity.” In *Poetic Rituality in Theater and Literature*, szerk. Johanna Domokos és Enikő Sepsi, 13–27. Budapest–Párizs: L’Harmattan, 2020.

BRECHT, Bertold, *Színházi tanulmányok*. Ford. Eörsi István, Imre Katalin, Vajda György Mihály, Walkó György, Budapest: Magvető, 1969.

BROOK, Peter. *Az üres tér*. Fordította KOÓS Anna. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1999.

„Cenodoxus.” *Faust*. Hozzáférés: 2025. március 15. <https://www.faust.com/theatre/plays/cenodoxus/>.

CHAMBERS, E. K., *The Medieval Stage*. Oxford: Oxford University Press, 1925.

CHUBBUCK, Ivana, *The Power of the Actor: The Chubbuck Technique*. New York: Penguin Group, 2004.

CIEŚLAK, Ryszard. „Împreună cu Grotowski.” In *Împreună cu Grotowski*, szerkesztette George BANU, 13–25. Bukarest: Editura UNITEXT, 2009.

CLARKE, Kevin. “Remembering Jesuit Father Rick Curry.” *America: The Jesuit Review*. 2015. December 22. <https://www.americamagazine.org/content/all-things/remembering-jesuit-father-rick-curry>.

CLEMENT of Alexandria. *The Paedagogus*. Translated by William Wilson. In *Ante-Nicene Fathers*, vol. 2, edited by Alexander Roberts, James Donaldson, and A. Cleveland Coxe, Buffalo, NY: Christian

Literature Publishing Co., 1885. Revised and edited for New Advent by Kevin Knight. Accessed April 12, 2025. <http://www.newadvent.org/fathers/02093.htm>.

CSEKASZKIJ, Szergej. „Sztanyiszlavszkij és a jóga.” Fordította Koltai M. Gábor. *Színház*, 2012. november 20. 17-30.

CSORBA Csaba, FÖLDY Ferenc, és KÖDÖBÖCZ József, szerk. *Comenius és a magyar iskola*. Bibliotheca Comeniana 7. Sárospatak: Magyar Comenius Társaság, 1999.

DARIDA Veronika, *Színházesztétika. Filozófusok színháza*. Budapest: ELTE, Eötvös Kiadó, 2023.

DAVID, Thomas, *Nahaufnahme Luk Perceval: Gespräche mit Luk Perceval*. Berlin: Alexander Verlag, 2015.

DEMETER Júlia, és PINTÉR Márta Zsuzsanna, szerk. *Ferences iskoladrámák IV*. Budapest: Balassi Kiadó, 2021.

DIÓS István. „Szent Vitus.” In *A szentek élete*. Budapest: Szent István Társulat. Hozzáférés: 2025. április 24. <https://archiv.katolikus.hu/szentek/0609.html>.

Diós, István. „Boldog Hrabanus Maurus bencés apát.” In *A szentek élete*. Budapest: Szent István Társulat. Hozzáférés: 2025. április 24. <https://archiv.katolikus.hu/szentek/0204.html>.

DONNELLAN, Declan, *Színész és célpont*. Fordította KOLTAI M. Gábor. Budapest: Corvina, 2021.

DOX, Donnalee, *The Idea of the Theater in Latin Christian Thought*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2004.

DUDÁS Tamás, „A főszerepben Genesius és Krisztus.” *A Szív*, 2017, 2. szám.

EASTON, Burton Scott. *The Apostolic Tradition of Hyppolitus*. Cambridge: Cambridge University Press, 1964.

FABINY Tibor. *A keresztény hermeneutika kérdései és története I: A prekritikai korszak. Az első századtól a reformációig*. Budapest: Hermeneutikai Kutatóközpont, 1998.

FISCHER-LICHTE, Erika, *A performativitás esztétikája*, ford. KISS Gabriella, (Budapest: Balassi Kiadó, 2009).

FORRAI Tamás. „Motiváció és minőség a jezsuita nevelésben: A másokkal és másokért élő ember ideálja.” *Távlatok*. Hozzáférés: 2025. április 25. <https://www.tavlatok.hu/52-6-kultura.htm>.

FÖLDES Györgyi. „Szöveg-test-szöveg.” In *A szöveg kijáratai: Tanulmányok Roland Barthes-ról*, szerkesztette Romhányi Török Gábor, 211–223. Budapest: Kijárat Kiadó, 2019.
<http://real.mtak.hu/100580/>.

FÜLÖP-MILLER, Rene, *The Power and Secret of the Jesuits*. London: G. P. Putnam's Sons, 1930.

GOGGIN, John. „Amalarius of Metz.” *The Catholic Encyclopedia*. 1. kötet. New York: Robert Appleton Company, 1907. <https://www.newadvent.org/cathen/01376b.htm>.

GROTOWSKI, Jerzy. *Színház és rituálé: Szövegek 1965–1969*. Válogatta és szerkesztette Janusz DEGLER és Zbigniew OSIŃSKI. Fordította PÁLYI András. Pozsony–Budapest: Kalligram, 2009.

HANKOVSZKY Tamás, *Pilinszky János evangéliumi esztétikája: Teremtő képzelet és metafizika*. Budapest: Kairosz Kiadó, 2011.

JÁLICS Ferenc. *Szemlélődő lelkigyakorlat: Bevezetés a szemlélődő életmódba és a Jézus-imába*. Dobogókő–Kecskemét: Manréza Kiadó és Korda Kiadó, 2001.

Jesuit Theater. “Current Jesuit Theater Projects.” Hozzáférés: 2025.04.10.
<https://www.jesuittheater.org/current>.

KÁDÁR Zsófia, „Vallásos társulatok a 17–18. századi Magyar Királyságban” In *Jezsuiták Magyarországon a Kezdetektől Napjainkig*, szerkesztette SZOKOL Réka és SZŐNYI Tamás, 164-197, Budapest: Jezsuita Kiadó, Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya, 2021.

KÉKESI KUN Árpád, *A rendezés színháza*. Budapest: Osiris Kiadó, 2007.

KILIÁN István. „A nagyszombati jezsuita iskolaszínház szcenikája.” In *A magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig*, szerk. SZILÁGYI Csaba, 443–457. Piliscsaba: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2006. (Művelődéstörténeti Műhely, Rendtörténeti konferenciák, 2).

KILIÁN István. „A barokk színház, a barokk dráma Magyarországon.” In *Festett egek: a jezsuita iskoladráma és a színpadi világ*, szerkesztette Ács Piroska, 17–48. Budapest: Corvina Kiadó, 2011.

KIRÁLY István, főszerk. *Világirodalmi lexikon*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970.

MERTES, Klaus SJ. *Felelősséget tanulni: Iskola az ignáci lelki gyakorlatok szellemében*. Ford. Novák Bernadett. Miskolc: Ignáci Pedagógiai Műhely, 2009.

KENNEDY, T. Frank, S.J. „Music and the Jesuit Mission in the New World.” *Studies in the Spirituality of Jesus*, 2007. ősz.

KNAPP Éva. „Díszletterv-gyűjtemény Sopronból – soproni jezsuita díszlettervek?” In *Festett egek: a jezsuita iskoladráma és a színpadi világ*, szerkesztette Ács Piroska, 101–112. Budapest: Corvina Kiadó, 2011.

KORONKAI Zoltán SJ. 2021. „Szent Ignác És a Jézus Társasága.” In *Jezsuiták Magyarországon a Kezdetektől Napjainkig*, szerkesztette SZOKOL Réka, SZŐNYI Tamás, 16-48. Budapest: Jezsuita Kiadó, Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya, 2021.

KOTTE, Andreas. *Színháztörténet: Jelenségek és diskurzusok*. Fordította Berta Erzsébet és Kotte Edit. Budapest: Balassi, 2020.

LAMAL, Nina, and Jan MACHIESEN. "Jesuits and Print: the Polemical Example of John Hay", *Journal of Jesuit Studies* 10, 3 (2023): 405-418, doi: <https://doi.org/10.1163/22141332-10030001>

LATINUM INSTITUTE, *Colloquia Resources*. Utoljára módosítva 2024.
<https://www.latinum.org.uk/resources/colloquia>.

LEHMANN, Hans-Ties, *Posztdramatikus színház*, ford. KRICSFALUSI Beatrix, BEREZ Zsuzsa, SCHEIN Gábor, Budapest: Balassi Kiadó), 2009.

LOCKE, Ralph P. „Exotic Elements in Kapsberger’s Jesuit Opera (Rome, 1622) Honoring Saints Ignatius and Francis Xavier.” 2016.10.14.
[https://www.academia.edu/69815648/Exotic Elements in Kapsberger s Jesuit Opera Rome 1622 Honoring Saints Ignatius and Francis Xavier](https://www.academia.edu/69815648/Exotic_Elements_in_Kapsberger_s_Jesuit_Opera_Rome_1622_Honoring_Saints_Ignatius_and_Francis_Xavier).

LOYOLAI Szent Ignác, *Lelkigyakorlatok*. Budapest: Jezsuita kiadó, 2019.

LOYOLAI Szent Ignác, *A zarándok: önéletrajzi visszaemlékezések*. Budapest: Jezsuita Kiadó, 2015.

LÖKÖS István, szerk., tan. *Érzelmes históriák*. (Magyar hírmondó.) Budapest: Magvető Kiadó, 1982.

MACZÁK Ibolya, „Jezsuita iskolai színjátszás,” in *Jezsuiták Magyarországon a kezdetektől napjainkig*, szerk. SZOKOL Réka, SZŐNYI Tamás (Budapest: Jezsuita Kiadó, 2021), 187–188.

MACZÁK Ibolya, *Papírdarabok: Pilinszky János drámaírói munkássága*. Budapest: Balassi Kiadó, 2015.

MAGYAR KATOLIKUS LEXIKON. S.v. „iskolai színjátékok.” Hozzáférés: 2025. április 11.
<https://lexikon.katolikus.hu/I/iskolai%20sz%C3%ADnj%C3%A1t%C3%A9kok.html>.

Markéta KLOSOVÁ, „Actors and Acting in the *Schola ludus* Cycle by John Amos Comenius.” In *Új eredmények a színház- és drámatörténeti kutatásban (17–19. század)*, 181–196. Eger: Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Líceum Kiadó, 2022.

MCCABE, William H., *An Introduction to the Jesuit Theater: A Posthumous Work*. St. Louis: Institute of Jesuit Sources, 1983.

MEJERHOLD, Vszavolod, *Mejerhold színházi forradalma*. Fordította és szerkesztette BARTA András. Budapest: A Színháztudományi Intézet és a Népművelési Propaganda Iroda közös kiadványa, 1967.

MIKITA Gábor, „A teátristák szentjei.” *Új Misszió*, 2023. március 25. <https://ujmisszio.hu/a-teatristak-szentjei/>.

MITTER, Shomit és Maria SHEVTSOVA, szerk. *Cincizeci de regizori-cheie ai secolului 20*. Fordította Anca IONIȚĂ és Cristina MODREANU. Bukarest: Editura UNITEXT, 2010.

MOLNÁR Antal, „Megtelepedés Magyarországon” In *Jezsuiták Magyarországon a Kezdetektől Napjainkig*, szerkesztette SZOKOL Réka, SZŐNYI Tamás, 52-86. Budapest: Jezsuita Kiadó, Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya, 2021.

MOLNÁR GÁL Péter, „Robert Wilson »operái«”, *Színház* 1974/12, 33–37.

MUTHER, Richard. *A festőművészet története*. Budapest: Révai, 1920.

NAZIANZOSZI SZENT GERGELY. „Teofánia ünnepére.” In *Az egyházatyák beszédei Krisztus-ünnepekre I: Karácsonyi ünnepkör*. Szerkesztette Babarczy-Győrffy Andrea, Dolhai Lajos, Orosz Atanáz, Perendy László és Tóth Vencel. Fordította Csizmár Oszkár, Horváth Árpád és Vanyó László. Budapest: Jel Kiadó, 2013.

NEMES Ödön, *Ima és élet. I-V. kötet* –Kecskemét: Korda Kiadó, 2002.

O'MALLEY, John W. „Jesuit Spirituality: The Civic and Cultural Dimensions.” *Review of Ignatian Spirituality* 105, 1. sz. (2004): 35-44.

<https://www.sjweb.info/documents/cis/pdfenglish/105omalley.pdf>.

OREGLIA, Giacomo. *The Commedia dell'Arte*. New York: Hill and Wang, 1968.

OSTROGORSKI, Georgije. *History of the Byzantine State*. New Brunswick: Rutgers University Press, 1969.

PAGE, Kevin. *Advanced Consciousness Training for Actors: Meditation Techniques for Performing Arts*. New York és London: Routledge, 2018.

PÁLYI András, „A nagy mágus.” *Színház* 33. évf., különszám (2000): 1–2.

PAVIS, Patrice. *Színházi szótár*. Fordította GULYÁS Adrienn, MOLNÁR Zsófia, RIDEG Zsófia és SEPSI Enikő. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2006.

“Pedro Hurtado de Mendoza, S.J. (1578–1651).” In *Post-Reformation Digital Library*. Szerkesztette David Sytsma. Hozzáférés: 2025. április 12. https://www.prdl.org/author_view.php?a_id=822.

PERPIRAKI, Marialena. “5 Mystery Religions of Ancient Greece.” *TheCollector.com*, May 23, 2023. <https://www.thecollector.com/mystery-religions-ancient-greece/>.

PILINSZKY János, „Párizsi szentmisék”, *Új Ember* (1963. szeptember 1.).

PILINSZKY János, „Tizenhárom széksor”, *Új Ember* (1965. november 21.).

PILINSZKY János, „Szakrális színház.” *Új Ember*, 1967. december 31.

PILINSZKY János, *Széppróza*. Hozzáférés: 2025.01.20.

<https://konyvtar.dia.hu/html/muvek/PILINSZKY/pilinszky01035/pilinszky01037/pilinszky01037.html>

PILINSZKY János, „Egy lírikus naplójából”, *Új Ember* (1971. január 17.).

PILINSZKY János, „Új színház született”, *Élet és Irodalom* (1971. szeptember 11.).

PILINSZKY János, *Beszélgetések Sheryl Suttonnal*. Budapest: Magvető, 2020.

PINTÉR Jenő. *Magyar irodalomtörténete. Tudományos rendszerezés. Hatodik kötet: A magyar irodalom a XIX. század második harmadában*. Budapest, 1933.

PINTÉR Márta Zsuzsanna. „A történelem mint valóság és mint allegória: Hermeneutika a barokk színpadon.” In *Festett egek: a jezsuita iskoladráma és a színpadi világ*, szerkesztette Ács Piroska, 87–100. Budapest: Corvina Kiadó, 2011.

PRONTVAI Vera. *Költészet és ritualitás a kortárs magyar színházban: Vidnyánszky Attila és Visky András színházi világa*. Budapest: L'Harmattan, 2023.

PULINKA Ágnes. „Loyolai Szent Ignác tanulási elmélete.” *Vezetéstudomány* 46, 5. sz. (2015): 34–43.

RAO, John C. „Jesuit Theatre.” *jcrao.freeshell.org*. Hozzáférés ideje: 2025. április 12.
<http://jcrao.freeshell.org/Jesuit%20Theatre.html>.

RÄDLE, Fidel, *Das Jesuitentheater in Dillingen*. Göttingen: Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, 2019. <https://rep.adw-goe.de/handle/11858/00-001S-0000-002D-B638-4>.

RADNÓTI Sándor, „Pilinszky János meséi és drámái” *Kortárs*, 1974: 1157–1164.

„Responsorium.” In *A Pallas nagy lexikona*. Hozzáférés: 2025. április 24.
<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/q-15D1C/responsorium-163F6/>.

RIEDL Frigyes. *A magyar dráma története*. Szerkesztette Vajthó László. *Magyar Irodalmi Ritkaságok*, 45. sz. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1939.

RILEY, Mark. „Introduction.” In: Nicolaus Avancini’s *Semiramis* (1625). 2019.

<https://philological.cal.bham.ac.uk/semi/>.

RUDAN Mária és RIVASZ-TÓTH Kinga, szerk. *A jezsuita nevelés jellemzői és Az ignáci pedagógia*. Budapest: Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya, 1998.

SCHECHNER, Richard, *Performance: Introdúcere și teorie*. Fordította Ioana IERONIM. Bukarest: Editura UNITEXT, 2009. ISBN: 978-973-8129-45-0.

SCHECHNER, Richard, „Formabontó, sámán, csaló, művész, igazgató, vezér.” Fordította Papp Eszter. *Színház*, XXXIII. évfolyam, különszám (2000): 2–6.

SCHEUTZ, Martin. „Stadtrat versus Jesuiten. Kontrahenten um Stadtraum am Beispiel von Krems, Steyr und Leoben.” In *Die Jesuiten in Krems – die Ankunft eines neuen Ordens in einer protestantischen Stadt im Jahr 1616*, szerk. Herbert Karner, Elisabeth Loinig és Martin Scheutz, 69–111. *Studien und Forschungen aus dem Niederösterreichischen Institut für Landeskunde*, 71. St. Pölten: Verlag NÖ Institut für Landeskunde, 2018.

https://homepage.univie.ac.at/martin.scheutz/website/wp-content/uploads/2019/09/170_STUF71_Scheutz_KremsJesuiten.pdf

SCHÜTZ Antal. *Szentek élete az év minden napjára*. Budapest: Szent István Társulat, 1933.

SEPSI Enikő, *Pilinszky János mozdulatlan színháza: Mallarmé, Simone Weil és Robert Wilson műveinek tükrében*. Budapest: L’Harmattan, 2015.

SHIELDS, Christopher, és Daniel Schwartz. „Francisco Suárez.” In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Szerkesztette Edward N. Zalta. Stanford, CA: Metaphysics Research Lab, Stanford University, Winter 2021. <https://plato.stanford.edu/archives/win2021/entries/suarez/>.

SIMHANDL, Peter. *Színháztörténet*. Budapest: Helikon Kiadó, 1998.

SUTTON, Dana F. „Introduction.” *The Philological Museum*. Hozzáférés: 2025. március 15.
<https://philological.cal.bham.ac.uk/semi/intro.html>.

STAUD Géza, *A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai I. 1561–1773*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1984.

SZENT ÁGOSTON, *Vallomások. Harmadik könyv, II. fejezet*. Fordította Vass József. Magyar Elektronikus Könyvtár. Hozzáférés: 2025. április 12. <https://mek.oszk.hu/00800/00893/00893.htm>.

SZTANYISZLAVSZKIJ, Konsztantyin Szergejevics, *A színész munkája. Egy színinövendék naplója*, Budapest: Gondolat, 1988.

„St. Philemon.” *Catholic Online*. Hozzáférés: 2025. április 23.
[https://www.catholic.org/saints/saint.php?saint_id=5423​;contentReference\[oaicite:4\]{index=4}](https://www.catholic.org/saints/saint.php?saint_id=5423​;contentReference[oaicite:4]{index=4})

TAMÁSI Zsolt. „A jezsuiták és a görögkatolikus felekezet kialakulása – A jezsuiták első évtizede Marosvásárhelyen.” In *Jezsuiták Magyarországon a kezdetektől napjainkig*, szerkesztette SZOKOL Réka és SZŐNYI Szilárd, 216–221. Budapest: Jezsuita Kiadó, Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya, 2021.

TELLECHEA IDÍGORAS, Jose Ignacio, *Egyedül, gyalog: Loyolai Szent Ignác élete*. Ford. dr. Arendtné Salacz Nadine. Budapest: Jezsuita Kiadó, 2022.

TERTULLIANUS, *De spectaculis. A látványosságokról*. Hozzáférés: 2025. február 5.
https://mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/mediatar/antik_es_reneszansz_esztetikatornenet/tertullianus_a_latvanyossagokrol.html.

The Jesuit Ratio Studiorum of 1599. Ford. Allan P. Farrell, S. J. Detroit: University of Detroit, 1970.

Tompa Klára, *HEAUTONTIMORUMENOS (Önmagát kínzó) Aszketikus színészi munkaethosz, avagy a színészi alkotófolyamat öngyötrő diskurzusa*, hozzáférés: 2025 03. 10.

chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgltclfindmkaj/https://www.uat.ro/fileadmin/user_upload/pdf/Tompa_rezumat_HUN1.pdf

TURNER, Victor. *A rituális folyamat: Struktúra és antistruktúra. A Rochesteri Egyetemen 1966-ban tartott Lewis Henry Morgan-előadások*. Fordította OROSZ István. Budapest: Osiris Kiadó, 2002.

TÜSKÉS Gábor és KNAPP Ilona Éva, „Magyar történelmi tárgyú iskoladrámák a német jezsuita színpadon”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 111, 4–5. sz. (2007): 343–387.

VAN GENNEP, Arnold. *Átmeneti rítusok*. Fordította VARGYAS Zoltán. Szerkesztette VARGYAS Gábor. Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézete – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék – L'Harmattan, 2007.

VANYÓ László. *Az egyházatyák beszédei Krisztus-ünnepekre. Karácsonyi ünnepkör*. Budapest: Jel Kiadó, 2013.

VANYÓ László, szerk. *Vértanúakták és szenvedéstörténetek*. Budapest: Szent István Társulat, 1984.

„Végzetes siker: Molière és a Tartuffe.” *Nemzeti Színház*, 2019. október. Hozzáférés: 2025. április 12.
<https://nemzetiszhaz.hu/hirek/2019/10/vegzetes-siker-moliere-es-a-tartuffe>.

VISKY András. „A színház mint »ősvigasztalás«.” *Iskolakultúra* 7/10 (1997): 61–67. Elérhető:
<http://real.mtak.hu/id/eprint/58418>

VISKY András. „A kudarc.” *Alföld*, 71. 10. szám, (2020): 3–9.

„Vitus.” *Magyar Katolikus Lexikon*. Hozzáférés: 2025. április 24.
<https://lexikon.katolikus.hu/V/Vitus.html>.

„Vitus-tánc.” In *Pallas Nagylexikon*. Magyar Elektronikus Könyvtár. Hozzáférés: 2025. április 24.
<https://mek.oszk.hu/00000/00060/html/106/pc010680.html#9>.

VITZ, Evelyn Birg. „Zsigeri történetek.” Fordította LÁSZLÓ Beáta Lídia. *Játéktér*, nyár (2015): 45–52.
https://www.jatekter.ro/wp-content/uploads/2016/01/jatekter_2015_nyar.pdf

WETMORE, J. Kevin. „Jesuit Theater and Drama.” In *The Oxford Handbook of Religion and the Arts*, szerkesztette Frank Burch BROWN, Oxford: Oxford University Press, 2014.
<https://academic.oup.com/edited-volume/41330/chapter/352334359>.

WILLIS, Robert, *Director in a Changing Theatre: Essays on Theory and Practice*. California: Mayfield Publishing Company, 1976.

ZÁDORI Antal, „Az emberi szellemről, az alkotásról és az igazságról”, *Bölcsészfüzetek* (2003): 70–78,